

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 10/1 2021 s. 139-159, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

KÛTÛ'L AMÂRE'NİN ŞİİR ANITI: DİCLE ÖNÜNDE

Kudret SAVAŞ*

Geliş Tarihi: Temmuz, 2020

Kabul Tarihi: Ocak, 2021

Öz

Bağdat yakınlarındaki Kütü'l Amâre'de Türk ve İngiliz orduları arasında yaşanan Kütü'l Amâre Savaşı, sömürgecilik tarihi açısından yenilmez Batı imajını yerle bir eden önemli savaşlardan biridir. Çanakkale, Kütü'l Amâre zaferleri ve Türk Kurtuluş Savaşı, dünya halklarının zihnindeki Batı'nın yenilemez olduğuna dair inancı sarsarak dünya üzerinde birçok milli kurtuluş savaşlarına kapı aralamıştır.

Mehmet Emin Yurdakul tarafından kaleme alınan *Dicle Önünde* adlı şiir kitabı da bu zaferlerden birisi olan Kütü'l Amâre Zaferi hakkında kaleme alınmıştır. Şairin diğer eserlerine nispetle daha az bilinen bu eserde; Irak, geniş bir mitolojik ve tarihsel arka plan eşliğinde tasvir edildikten sonra savaşın önemi, zaferin anlamı üzerine düşünceler ortaya konur. Bu eserin önemli yanlarından biri de baskılar arasındaki farklılıklar ve şairin yayımlanmak üzere TTK'ye teslim ettiği metin üzerinde görülen değişimlerdir. Eser, şiirsel bir metin olmanın yanı sıra dünya tarihi ve siyasi göndermelerle de okunmaya değerdir. Bu çalışmada şairin, kazanılan zaferi hangi açılardan konu edindiği, meseleleri hangi açılardan gördüğü ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Mehmet Emin, Dicle Önünde, Kütü'l-Amâre, I. Dünya Savaşı, sömürgecilik.

POEM MONUMENT OF KÛTÛ'L-AMÂRE: DİCLE ÖNÜNDE

Abstract

The Battle of Kutü'l Amare between the Turkish and British armies in Kutü'l Amare, near Baghdad, is one of the major battles that destroyed the invincible Western image from the point of view of the history of colonialism. The triumphs of Çanakkale, Kutü'l Amare and the Turkish War of independence have opened the door to many national wars of liberation in the world by shaking the belief in the minds of the world's peoples that the West is invincible.

A book of poems written by Mehmet Emin Yurdakul, titled *Dicle Önünde* (*In Front of the Tigris*) was also written about the victory of Kutü'l Amare. In this work, which is less well known than the other works of the poet, after Iraq is depicted with a broad mythological and historical background, thoughts on the importance of war and the meaning of victory are put forward. One of the important aspects of this work is the differences between the prints and the changes seen on the text submitted by the poet to the Society of Turkish History. In addition to being a poetic text, the work is also

* Dr. Öğr. Üyesi; Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, kudretsavas@gmail.com

worth reading with important references to world history and political structure. In this study, it will be tried to reveal the ways in which the poet values the victory gained and the ways in which he sees the issues he has acquired.

Keywords: Mehmet Emin, Dicle Önünde, Kûtü'l-Amâre, I. World War, colonialism.

Giriş

Tanzimat döneminden itibaren Türk yazar ve şairlerini derinden meşgul eden en önemli konu devletin ve milletin içinde bulunduğu olumsuz şartlardır. Gücünü giderek arttıran Avrupa devletleri karşısında her geçen gün daha da zor bir duruma düşen devletin içinde bulunduğu durumdan kurtarılması özellikle ilk nesil edebiyatçıların zihinlerini en çok yoran mesele olmuştur. Zamanla değişik edebi anlayışları benimseyen edebiyatçılarımız kimi durumlarda bu ilgiyi edebi gündemlerinin ilk sırasına yerleştirmeseler de söz konusu durum nicelik itibariyle değişimlere uğramakla beraber gündemdeki yerini muhafaza etmeyi başarmıştır.

Özellikle I. Dünya Savaşı bu ilgede nitelik ve nicelik bakımından büyük değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. O güne kadar uzakta görünen bir tehlikeye karşı zihinsel olarak hazırlık yapan Türk entelektüeli savaşa birlikte bu sıcak meseleyi gündeminin ilk sorunu olarak bulmuştur. I. Dünya Savaşı'nın seyrine bağlı biçimde Türk yazar ve şairleri de bu topyekûn mücadelenin kendilerini ilgilendiren kısmında yer almaktan kaçınmayarak savaşı eserlerine taşımaya başlamışlardır.

Savaşa eserlerinde yer veren sanatçılardan biri de Mehmet Emin Yurdakul'dur. Yurdakul'un güncel ve milleti derinden etkileyen hadiseleri konu olarak seçmesi elbette I. Dünya Savaşı'yla başlatılamaz. Şair, Türk-Yunan Savaşı'ndan itibaren sosyal hayatı derinden etkileyen hadiseleri konu olarak işlemiş, bu hususu sanat anlayışının temel taşlarından biri haline getirmiştir.

I. Dünya Savaşı esnasında Türk ordusunun savaştığı cephelerden biri de Irak cephesidir. İngiliz ordusunun Irak vilayetine yaptığı çıkarma üzerine Türk ve İngiliz orduları arasında kanlı savaşlar yaşanmış, bu savaşların sonucunda da ordumuz dünya tarihine geçecek zaferlerinden biri olan Kûtü'l Amâre Zaferi'ni kazanmıştır. Bu zafer, dünya siyasi ve askeri tarihinde Batı merkezli bir hâkimiyet teorisiyle ilgili ilk şüphelerin tohumunu ekmesi bakımından önemli zaferlerden biridir.

Mehmet Emin Yurdakul da bu zaferle ilgili bir şiir kitabı kaleme alarak 9 Haziran 1916 tarihinde yayımlamıştır. Çalışmamızda Kûtü'l Amâre Zaferi'yle ilgili olarak yazılan *Dicle Önünde* aslı eseri inceleyerek zaferin şair tarafından hangi pencerelerden bakılarak değerlendirildiğini ortaya koymaya çalışacağız.

1.1 Kûtü'l Amâre savaşı ve dünya tarihindeki önemi

Kûtü'l Amâre Zaferi, Irak cephesinde İngiliz ve Türk orduları arasında gerçekleşen savaşta Türk ordusunun kazanmış olduğu zaferdir. Ancak bilinenin aksine bu savaş sadece tek bir savaştan oluşmayıp aslında savaşlar dizisi biçiminde cereyan eden bir hadisedir. Dolayısıyla bu zaferin Irak cephesinde yaşanan bir dizi savaşın sonucunda elde edilen zafer olduğunu ifade etmek gerekir. Özellikle Çanakkale ve Kafkas cephelerine kuvvet kaydırılmasından dolayı Irak cephesindeki Türk kuvvetlerinin zayıflığının farkına varan İngiltere, 5 Kasım 1914'te Osmanlı devletine savaş ilan etti. Bu savaşın ilk adımı olarak da önemli bir konumda bulunan Fav

adasına yönelik yaklaşık 4000 askerden oluşan bir ileri kol sevk etti. Irak'ı savunmakla görevli 38. tümenin mevcudunun dörtte üçü yerli halktan teşkil edilmiş (Taş, 2016, s. 485) yaklaşık sekiz bin askerden ibaret olması, İngiliz ordusunun ilerlemesini kolaylaştırdığından kısa zaman içinde Basra ve çevresi İngiliz ordusu tarafından işgal edildi. Türk ordusunun savunma savaşına tuttuğu Müzeyra Savaşı'nı da kazanan İngiliz ordusu ilerleyişine devam etti.

Kurna bölgesinde Türk ordusuna mensup 45 subay ve 989 eri esir alan İngilizler daha sonra bu esirleri Burma'ya gönderdiler. İlerleme esnasında İngiliz ordusu, 38. tümen efradından toplam 74 subay ve 1300 esir askeri de Burma'ya gönderdi. Irak'ın İngilizler tarafından tamamen işgal edilme tehlikesi altında olduğunu gören Türk Genelkurmayı 23 Aralık'ta Irak ve Havalisi Komutanı sıfatıyla Süleyman Askeri Bey'i görevlendirdi. Süleyman Askeri Bey'in komutasındaki Türk ordusuyla İngiliz kuvvetleri arasında şiddetli çatışmalar yaşandı. Bu dönemde savaşın en ilgi çekici olaylarından birisi de Süleyman Askeri Bey'in değişik cephelerde birlikte görev yaptığı asker ve subaylardan oluşan Osmanlık taburunu kurmasıdır. Bu tabur, savaş esnasında İngilizlere hiç rahat vermemiş, İngiliz hâkimiyetine geçmiş Abadan petrol üretim ve nakliye tesislerini de tahrip etmeyi başarmıştır. (Akpınar, 2018, s.18) 20 Ocak 1915'te yapılan Zübeyr Muharebesi'nde Süleyman Askeri Bey, yaralanmış ve komuta geçici olarak Nazif Bey'e geçmiştir.

11 Nisan 1915'te Basra yakınlarındaki Şuaybe ve Bercisiye'de iki ordu arasında şiddetli çarpışmalar yaşanmış, Türk ordusu büyük direniş göstermiş ancak İngilizlerin tel örgülerle oluşturdukları savunma hatlarını geçmek için gerekli donanıma sahip olmadığı için büyük zayıt verilmiştir. Bu savaşlar esnasında sedye üzerinde savaşı takip eden Süleyman Askeri Bey, subaylar tarafından güvenli bir alana nakledilmek istenmiş, ancak kendisi bu hareketi gururuna yediremeyerek beylik tabancasıyla intihar etmiştir. Bu muharebeler sırasında Türk ordusunun kaybı 3000 şehit, 800 esir iken İngiliz ordusu 8000 askerini yitirmiş, 4000 askeri de yaralanmıştır. Söz konusu muharebeler sonucunda Basra vilayeti tamamen İngilizlerin eline geçmiş, 28 Eylül 1915'te Türk ordusu Kutul'ü-Amare'yi boşaltmak zorunda kalmıştır. Bu, I. Kûtü'l Amâre Savaşı'nın kaybedildiği anlamına gelmektedir. Böylece İngilizlerin Bağdat'ı işgal etmelerinin önünde herhangi bir engel kalmamıştır. (Akpınar, 2018, s. 20)

Bu gelişmeler üzerine Albay Nurettin Bey hem bölge kumandanlığına hem da Bağdat valiliğine tayin edilerek komuta kendisine tevdi edilmiştir. 5 Kasım 1915'te İngiliz Sömürge Bakanı'nın emriyle İngiliz ordusu Bağdat üzerine ileri harekâta başlamış, Nurettin Bey komutasındaki Türk ordusu ise Bağdat'la İngilizler arasındaki tek mevki olan Selman-ı Pak'ta konumlanmıştır. I. Kûtü'l Amâre yenilgisinden sonraki zamanı iyi değerlendiren Nurettin Bey, orduyu düzene sokmuş, düzenli askeri kuvvetlere ilave ettiği ve çevre Arap kabilelerden kurduğu 35. fırkayı savaşa hazır hale getirmiştir. 11 Kasım 1915'te General Charles Townshend komutasında Pencap, Hint-Gurk askerlerinden ve düzenli İngiliz ordusundan oluşan işgal kuvvetleri ileri harekâta başlamış ancak dört gün süren Selman-ı Pak muharebelerinde Türk ordusunun direnişini kıramayarak Kûtü'l Amâre'ye geri çekilmek zorunda kalmıştır. Böylece İngiliz ordusunun Bağdat'a ilerleyişi durmuş ve ordu ağır zayıtlar vermiştir. Bu savaşta İngiliz ordusu üç yüze yakın subay ve 4000'den fazla askerini kaybetmiştir. (Akpınar, 2018, s. 23)

Bu savaştan sonraki on iki ayı aşkın zamanda pek çok kanlı çarpışma yaşanmış, bu süre zarfında Nurettin Bey, Bağdat-Selman-ı Pak arasında birçok savunma ve tahkimat hatları kurmakla kalmamış aynı zamanda Dicle nehri üzerinde de pek çok torpil hatları oluşturmuştur. Savaş hem karada hem Dicle üzerinde devam etmiş, birçok İngiliz gemisi nehre gömülmüştür.

Selman-ı Pak'ta İngiliz ordusunun geri çekilmeye başlaması üzerine Türk ordusu şiddetli bir takip başlatmış, 58 kilometrelik bir ileri yürüyüşle İngiliz ordusunu Dicle nehri üzerindeki bir yarımada olan Kütü'l Amâre'de 3 Aralık 1915'te muhasara altına almayı başarmıştır.

Bu muhasarada ilk olarak Nurettin Bey, teslim olmalarını ve sivil halkın çıkmasına izin verilmesini teklif etmesine rağmen bu teklifler İngiliz general tarafından kabul edilmemiştir. Muhasara süresince Türk birlikleri sadece kaleye sığınan İngiliz ordusuyla savaşmıyor aynı zamanda ikmal getiren İngiliz deniz unsurları ve birlikleriyle de savaşıyordu. İlerleyen günlerde savaşa hava muharebeleri de eklenmiştir.

Bu sürede savaş, tam bir propaganda savaşına dönüşmeye başlamıştır. Türk birlikleri özellikle Müslüman Hint askerlerini saflarına çekebilmek için beyannameler dağıtıyor ve bu askerleri İngilizlere karşı beraber savaşmaya razı etmeye çalışıyorlardı. (Akpınar, 2018, s. 33-34) Hint Müslümanlarıyla Osmanlılar arasındaki olumlu ilişkiler ve izlenimler zaman ilerledikçe etkisini gösterir ve her geçen gün daha fazla Hintli asker firar etmeye, kendilerine verilen görevleri yerine getirmemeye hatta Türk askerlerine kurşun sıkmamak için tetik parmaklarını yaralamaya başlarlar.¹ İngilizlerin kendi askerleriyle Hint askerleri arasında sergiledikleri ayrımcılık da bu etkinin yayılmasını kolaylaştırmıştır. (Akpınar, 2018, s. 36) Bunun yanı sıra bazı araştırmacılar Kut halkının da Osmanlı ordusu lehine çalışarak adeta bir beşinci kol faaliyeti yürüttüğünü ifade eder (Ortaylı, 2016).

Nurettin Bey, Alman Goltz Paşa ile yaşadığı sorunlar nedeniyle görevinden alınarak yerine tam bir hareket serbestisiyle Albay Halil Bey atanır. Nurettin ve Halil Bey'lerin tedbirlerinin yanı sıra Osmanlı yanlısı bazı aşiretlerin² İngiliz ikmal hatlarını ve ileri kollarını rahat bırakmamaları sonucunda İngiliz ordusu 9000 kişilik kuvvetle muhasarada kalan kuvvetlerini kurtarma ümidini Şeyh Sa'd, ve Felahiye muharebeleri sonucunda verdikleri yaklaşık 10.000 zayıyla tamamen yitirir (Akpınar, 2018, s. 38).

Karadan böyle bir yardımın mümkün olmadığını gören ve askerlerinin at ve katır eti yiyerek sağ kalmaya çalıştığı haberini alan İngiltere, Dicle yoluyla ikmal ulaştırmaya çalışırsa da bu gemiler de Türk topçusu tarafından batırılır veya ele geçirilir. Bunun da çözüm olmaması üzerine İngiliz uçakları havadan bir ikmal köprüsü kurmaya çalışmış, her bir uçak günlük sekiz ton erzak atarak muhasaradaki İngiliz kuvvetlerinin ihtiyaçlarını karşılama yoluna gitmiştir. Ancak bu ikmal yüklerinin Türk tarafına düşmesi ve sonrasında Yeşilköy Meydanı'ndan Bağdat'a gönderilen II. Tayyare Bölüğü'nün kesin hava hâkimiyetini ele geçirmesi sonucu havadan ikmal fikri de gerçekleşmemiştir (Akpınar, 2018, s. 42). Hava hâkimiyetinin Türk

¹ I. Dünya Savaşı aynı zamanda bir propaganda savaşıdır. İngilizler ordularında yer alan değişik milletlerden askerlerin savaşa gücünü artırma ve teslim olmalarını önlemek için bu askerlere Türklerin ilkel ve barbar oldukları, esirleri parçalayarak öldürdüklerini anlatan bildiriler dağıtmışlar, karşı propaganda olarak Türk ordusu tarafından hazırlanan İngilizce beyannameler de 12 Mayıs 1915'te uçaklarla İngiliz hatlarına atılmıştır. Bu çalışmaların amacı İngiliz ordusunda yer alan Avustralyalı, Zelandalı ve Hintli; Fransız ordusunda yer alan Senegalli askerlerde bir zihin karışıklığı oluşturmaktır. Aynı yöntem Irak cephesindeki kritik anlarda da uygulanmıştır. (Ulu, 2012, s. 65)

² Irak'ın İngilizler tarafından işgal edilmesi üzerine tüm servetini bırakarak Urfa'ya yerleşen ve Türk vatandaşlığı alan Uceymi Paşa özellikle bahsedilmeye değerdir. Atalarından kalan 150.000 dönümlük toprağını bırakarak Türkiye'ye yerleşen Uceymi Paşa, Urfa'nın kurtuluşunda da aktif rol oynar. İngilizler Ankara hükümetinden Uceymi Paşa'yı istemelerine rağmen Ankara hükümeti bu teklifi kabul etmez. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra kendi isteği üzerine TBMM hükümeti tarafından hizmetlerine karşılık olarak 9000 dönümlük arazisiyle Germü köyü kendisine bağışlanır. Uceymi Paşa, 29 Ekim 1960 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. (Hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız Koray Şerbetçi, *Osmanlı'nın İngiliz'le İmtihani*, Nesil Yayınları, İstanbul:2017; Selim Kemal Keydul, *Kurtuluş Savaşımızın Unutulmayan Anıları ve Unutulmuş Kahramanları -Şeyh-ül Meşayih Uceymi Sadun Paşa*, Bursa:2005)

ordusuna geçmesiyle Türk uçakları hem yardımları önlemiş hem de muhasara altındaki İngiliz güçlerini bombalayarak onların dayanma gücünü neredeyse yok etmiştir. (Akpınar, 2018, s. 50)

Bu gelişmeler üzerine General Townshend'le Halil Paşa arasında teslim müzakereleri başlamış ve ilk müzakerede Townshend birliklerinin güvenli bir şekilde dışarı çıkabilmeleri karşılığında 1.000.000 sterlin teklif etmiş, bu teklif Halil Paşa tarafından kabul edilmeyince İngiliz general ikinci görüşmede teklif ettiği rakamı 2.000.000 sterline çıkarmıştır. Ancak Türk tarafının ateşkes için yalnızca bir şartı olmuştur: İngiliz birliklerinin kayıtsız şartsız teslim olması. Şartlara daha fazla tahammül edemeyen Townshend silahlarını imha ettikten sonra Türk ordusuna teslim olur. Teslim olan İngiliz güçleri; dördü general 277 İngiliz subayı, 204 Hint subayı, 2592 İngiliz askeri, 6988 Hint askeri ve geri hizmette görevli Hintlilerle birlikte toplamda 13.309 kişiden oluşmaktadır. Ayrıca kuşatma sırasında İngiliz ordusundan 1750 asker ölmüş, 2500 asker yaralanmıştır (Akpınar, 2018, s. 55).

Kütü'l Amâre Zaferi, dünya siyasi ve askeri tarihinde önemli sonuçları olmuş olaylardan biridir. Bu sonuçlardan biri, belki de ilki tüm imkânsızlıklara rağmen düşman güçlerinin yenilebileceği düşüncesinin Türk subayları arasında içselleştirilmesi, böylece de – Çanakkale Zaferi'yle birlikte-Kurtuluş Savaşı'nın fikri ve psikolojik zeminini hazırlamasıdır. Üstelik bu zafer sadece Türk Kurtuluş Savaşı'nın yolunu açmakla kalmamış, sömürgeciliğin dünya üzerindeki kararların %85'ine ulaştığı bir zaman diliminde bu fikri diğer milletlerin de yavaş yavaş benimsemesinde bir milat görevi üstlenmiştir. Bu etki özellikle Hindistan'da – savaşa katılan askerler dolayısıyla- çok daha fazla hissedilecek ve bu zafer Hint bağımsızlık savaşının ilhamlarından biri haline gelecektir (Akpınar, 2018, s. 114).

Ancak bu zafer, İngilizlerin planladığı ve 1916 Haziran'ında Hicaz'da ortaya çıkacak olan Şerif Hüseyin ayaklanmasını engelleyememiştir. (Bilge, 2002, s. 502) I. Dünya Savaşı'nın yenilen devletleri arasında Osmanlı devletinin de olması, kazanılan zaferi gölgelemiş, 13. Kolordu'nun Kafkas Cephesi'ne gönderilmesiyle bu cephe zayıflatılmıştır (Taş, 2016, s. 488) ve Irak 1917 sonrasında İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Bu zafer, bazı hatalar yüzünden gerektiği gibi değerlendirilememiş, Kutü'l-Amâre Zaferi sonrasında Osmanlı ilerleyişi Basra'ya kadar sürdürülmediğinden İngilizlerin Arap Yarımadası'nda tekrar toparlanma zeminini tamamen ortadan kaldırma fırsatı gibi tarihi bir fırsat elden kaçırılmıştır (Taş, 2016, s. 495).

Kütü'l Amâre Zaferi, ordu içerisinde 1952 yılına kadar bir bayram olarak kutlanmaya devam edilmiş, Türkiye'nin NATO'ya üye olmasının ardından ise bu kutlamalara son verilmiştir.³ Zafer, son yıllarda Türk kamuoyunda yeniden gündeme gelmeye başlamış, bilinirliği halk nezdinde artmaya başlamıştır.

1.2 Bir düşünür ve şair olarak Mehmet Emin Yurdakul ve I. Dünya Savaşı

İstanbul'da dünyaya gelen ve orta halli bir ailenin çocuğu olan Mehmet Emin Bey'in dil ve seçtiği konularla ilgili anlayışının temelinde doğup büyüdüğü ailenin etkisinin önemli olduğu düşüncesi birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir. (Yazıcı, 1987, s. 25) Şairin, aslında bir halk çocuğu olup edebî zevkini küçük yaşta babasından dinlediği halk hikâyelerinden edindiğini ve “Ben İstanbul lehçesini anamdan, babamdan, sonra Anadolu lehçesini karımdan öğrendim;

³ Bk. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ingilizler-rica-etti-k-tul-amare-kutlamalarini-o-kaldirdi-40097407>, erişim 22.06.2020.

onun saf ve asil ruhunun kaynaklarından Türklük aşkının kevserini içtim.” dediğini ifade eden araştırmacılar bu noktaya dikkat çekmektedir (Uçman, 2013, s. 613; Kabaklı, 1978, s. 43). Araştırmacıların, şairin dille ilgili tavrını etkileyen üçüncü isim olarak işaret ettikleri kişi ise Cemalettin Afgani'dir. Afgani'nin, Mehmet Emin Bey'in *Cenge Giderken* adlı meşhur şiirini duyduğunda, “İşte asıl sizin edebiyatının budur!” diyerek bu yolda şiirler yazmaya teşvik ettiğini belirten araştırmacıların görüşlerinin aksine (Tansel, 1961, s. XVI; Tevetoğlu, 1988, s. 12) şairle sağlığındaki en son röportajı yaptığını ifade eden Karauğuz'un ifadeleri, şairin fikren Afgani'den etkilenmesine rağmen dil bakımından etkilenmediğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu husustaki soruya, “Fikirlerimin çoğunu Cemâleddin Afgani'ye borçluyum fakat bir yanlışlık oluyor. Beni Türkçe yazmağa onun teşvik ettiği sanılıyor. Ben, şeyhi görmeden çok önce Türkçe şiir yazmağa başladım. (Cenge Giderken) Selânik'te (Asır) gazetesinde çıktığı zaman, Cemâleddin Afgânî henüz Türkiye'de değildi” (Karauğuz, 1944, s. 82). cevabını veren şairin dil anlayışındaki en önemli etkenin doğup büyüdüğü çevrenin etkisi olduğu söylenebilir. Şairin bu fikirleri edinmesinde doğup büyüdüğü çevrenin yanı sıra ülkenin değişik yerlerinde görev yapması ve bu görevleri esnasında halk kitleleriyle yakın ilişkiler kurması da etkili olmuştur (Kılıç, 2014, s. 37). Erzurum, Trabzon, Hicaz, Sivas valiliklerini deruhte eden şairin bu görevleri sırasında halkla kurduğu ilişkiler düşüncelerinin ve edebiyat anlayışının oluşmasında etkili olmuştur.

Banarlı ise yaptığı değerlendirmede şairin kullandığı hece vezinlerinin aruzun “fa'ilatün, fa'ilatün, fa'ilatün fa'ilün” vezninin veya “fa'ilatün fa'ilatün fa'ilün” kalıbının parmak sayısına tatbikinden ibaret olduğunu ifade eder. Banarlı, şairin, halk şiirine yalnız vezin bakımından değil, şekil bakımından da nüfuz edemediğini ve manzumelerini milli nazım şekilleriyle değil, üç mısralı veya serbest alafranga manzumeler halinde yazdığını dile getirir. Banarlı'ya göre Yurdakul, halk dilini ve halk veznini kullandığı halde, an'anevi Türk halk şiirinin sesini kavramada yetersiz kalmıştır (Banarlı, 1983, s. 1086). Şairin kıymetinin “*Türk edebiyat tarihinde çığır açmış bir san'atkar sıfatı*”nda aranması gerektiğini dile getirir (Banarlı, 1983, s. 1085). Şairin kullandığı hece ölçülerinin şairin şiirlerini yer yer bitevilige götürdüğünü ve iç ahenk bakımından zayıf bıraktığına işaret eder. Benzer düşüncelere sahip olan Tanpınar ise şairin zengin ve zevkli Türk şiiri geleneğini tam olarak kavrayamadığını dile getirir (Tanpınar, 1977, s. 106).

Şairin dil anlayışıyla ilgili farklı bir bakış açısı ortaya koyan diğer isim ise F. Giese'dir. F. Giese'nin Mehmet Emin Bey'in şiirleri üzerinde en çok çalışan müsteşriklerden olması (Tansel, 196: XXXVII), bu bakış açısını dikkate almayı zorunlu kılmaktadır. Giese, Mehmet Emin'in “... *ıslahata istidatlı halk çocuğu olması*”nın yanı sıra “*Fransızcaya aşına bulunmayışı*”nı, dolayısıyla Batılı şairleri kendine örnek almamasını da dil anlayışının ortaya çıkmasında önemli olduğunu belirtir (aktaran Tansel, 1961, s. XXXIII).

Bu dil anlayışını aynı zamanda halkın sorunlarına duyarlı bir bakışla birleştiren Mehmet Emin'in sanat anlayışını ifade etmesi bakımından Eşref Ruşen Ünaydın'a yaptığı açıklamaya da bakmak gerekmektedir. Yurdakul, Rus şairi Mayekov'un yaşadığı bir olayı düşüncelerini anlatmak için dile getirir. Bu olay, şairin ziyaret ettiği izbe bir köy kulübesinde, alevlerin aydınlattığı bir odada bulunan yaşlı, genç herkesin kız çocuğunun heceleyerek okuduğu kitabı dinlemesidir. Mayekov'a göre küçük kız çocuğunun heceleyerek okuduğu “... *bu kitap, halkın diliyle yazılmış, onun yurdunun güzelliklerini, büyüklerini, ecdadının efsanelerini, hatıralarını, kalplerinin aşklarını, elemelerini, hayatlarının ümitlerini ve rüyalarını söyle*”mekte ve

“Rusya'nın istikbalinin ufuklarında büyük ve ilahi bir güneş doğacağını müjdele”mektedir (Ünaydın, 1974, s. 145). Bu olaydan çok etkilenen şair kendi sanat anlayışını da “Memleketimin sefillerinin, dertlilerinin küçük bir şairi olabilmek, bütün milletimin hürriyet ve saadetini terennüm edebilmek için yaşamak: İşte benim hayatımın ve sanatımın gayesi.” şeklinde özetler (Ünaydın, 1974, s. 151). Bu düşünceleri taşıyan şair, özellikle gerçekçi temalara sokulma bakımından döneminin ünlü ismi Tefik Fikret'ten etkilenmiştir (Karaalioğlu, 1982, s. 632).

Bu anlayışın oluşmasında elbette 1877 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan başlayarak art arda yaşanan siyasi, askeri ve politik birçok gelişmenin de etkisi vardır. Meşrutiyete kadar imparatorluk içindeki Türkleri ön planda tutan şair, daha sonraki dönemde Türkiye dışı Türkleri de düşünce dizgesine dâhil ederek Turancı bir çizgiye yönelmiştir⁴ (Kabaklı, 1978, s. 43). Birbiri ardınca yaşanan savaşlar, toprak kayıpları ve devletin inkıza doğru hızla savrulması her zaman şairi etkilemiş ve eserlerinin oluşumunda önemli bir etken olmuştur. Bu bakımdan Teselya Savaşı'ndan başlayarak eserlerinde savaşların özellikle I. Dünya Savaşı'nın etkilerini bulmak mümkündür. *Ordunun Destanı* ve *Dicle Önünde* adlı şiir kitapları, I. Dünya Savaşı'nın değişik cepheleri hakkında kaleme alınmıştır. Bu şiir kitaplarında emperyalizmin ne yaptığını oldukça iyi anlayan ve savaşların dünya tarihi bakımından ne kadar önemli olduğunu en ince noktasına kadar hisseden bir bakışın izleri bulunmaktadır.

Değişik zamanlarda kaleme aldığı şiir kitapları (*Ey Türk Uyan, Ordunun Destanı* gibi) bu bakışı yayması ve orduya cesaret vermesi için çok sayıda basılarak askeri birliklere dağıtılmıştır. Bu eserlerin dağıtılmasıyla ilgili bilgi veren Tansel, *Ey Türk Uyan*'ın “... önce 15.000 sonra 10.000 [adet] basılarak askere dolayısıyla sınırlarda çarpışan köy çocuklarına” dağıtıldığını (Tansel, 1961, s. XXXIX), yine 1918'de *Ordunya Selam* şiirini de ilave ettiği ikinci basımıyla *Ordunun Destanı* adlı eserin 43.000 nüshasının da askerlere dağıtıldığını belirtmektedir (Tansel, 1961, s. XLVI).

Vambery, Gibb, Horn, Minorskiy, Giese v.b. gibi ünlü oryantalistler başta olmak üzere, birçok yabancı araştırmacının ilgisini çeken ve bazı bölümleri Rusça, İngilizce, Almanca, Macarca ve Fransızcaya çevrilen eserlerinde şair, savaşlar başta olmak üzere her zaman sosyal konulara ilgi duymuş ve bu konuları şiirinin ana eksenine haline getirmiştir (Tevetoğlu, 1988, s. 120).

1.3 Irak cephesi ve *Dicle Önünde*

9 Haziran 1916'da yayımlanan *Dicle Önünde* adlı şiir kitabında şair, Irak cephesinde İngiliz ve Türk orduları arasındaki savaşı ve ordumuzun kazandığı Kütü'l Amâre Zaferi'ni konu olarak seçmiştir. Toplamda 36 sayfadan ve altı bölümden oluşan, içerisinde şiirin ilgili bölümüyle alakalı resimlerin de bulunduğu kitap, İstanbul'da basılmış olup⁵ “*Kahraman Irak Ordusu'na*” ithafıyla başlamaktadır. Eser, bir yıl sonra ikinci baskısını yapmış, daha sonraki yıllarda şairin yayımlanmak üzere yaptığı son değişiklikleri içeren TTK'ye teslim edilen şekli, diğer nüshalarla kıyaslanarak Fevziye Abdullah Tansel tarafından karşılaştırmalı bir şekilde

⁴ Türkiye dışı Türkleri de ilgi alanına alması, şairin değişik Türk memleketlerinde de tanınmasını sağlamış, özellikle Gaspıralı yazdığı mektupla Mehmet Emin'i kutlamıştır. (Levend, 1979, s. 14)

⁵ Biz çalışmamızda 1916 yılında yayımlanan orijinal nüsha üzerinden değerlendirmelerimizi ortaya koyacağız. Şair, yayımlanmak üzere TTK'ye teslim ettiği nüshada eserin üzerinde hatırı sayılır değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerle beraber orijinal nüsha Tansel tarafından karşılaştırmalı biçimde yayımlanmıştır. Söz konusu karşılaştırmalı nüshalar üzerindeki değerlendirmeler ise aslında yeni bir çalışmayı hak etmektedir.

hazırlanan “*Mehmet Emin Yurdakul’un Eserleri-I, Şiirler*” başlığıyla toplu şiirlerinin arasında yayımlanmıştır.⁶

I. Dünya Savaşı’nın başlaması üzerine kaleme aldığı ve 28 Eylül 1915’te tamamladığı *Ordunun Destanı* adlı eserinde şairin, Türk ordusunun savaştığı cepheleri sayarken adı geçen Şat vadisi, bu cephelerden birinin de Irak cephesi olduğunu ortaya koymaktadır (Tansel, 1961, s. 173). Yurdakul’un bu eserinde ortaya koyduğu savaşa dair yaklaşım, savaş hakkında kaleme aldığı diğer eserlerinde de kendini gösterecek ve savaşı dile getirdiği eserlerinde temel bir yaklaşım olarak kendini belli edecektir:

“*Felâketli zamanlarda feryâd eden,*

Bize gökün seslerini işittiren

O mübârek Tanrı-dağı,

Ulu Kâ’be derin derin iniliyor;

Kafkas-yolu, Şat-vâdîsi, Nil-ırmağı,

Boğaz-önü kurtarıcı er istiyor.” (Tansel, 1961, s. 173)

Söz konusu yaklaşımda Tanrı Dağı ve Kâbe arasında ideolojik olarak eşit mesafede durmaya çalışan şairin bu tavrında Türk milliyetçiliği fikriyle Osmanlılık fikri arasında yeni bir denge oluşturmaya çalıştığı görülür. Şairin savaş boyunca yayımladığı neredeyse tüm şiirlerinde gördüğümüz bu yeni denge anlayışı aslında savaş dönemi yayınlarında görülen resmi yaklaşımın izlerini barındırmaktadır.

I. Dünya Savaşı boyunca yayımlanan dergi, gazete gibi periyodik yayınlarda Türk ordusunun Mısır, Ürdün, Hicaz ve Irak gibi cephelerde savaşıması, orduda Arap asıllı askerlerin bulunması ve savaşa ilgili yayınlarda Arap askerlerin incitilmemesi isteğinin yanı sıra Arap kabilelerinin yabancı güçler tarafından isyana teşvik edilmemesi için savaş dönemi boyunca Osmanlı birlikteliğini önceleyen bir dil kullanılmıştır. Özellikle İngiliz ve Fransız propagandalarının etkisini kırmak için padişahın halifelik niteliği ön plana çıkarılarak padişahlık ve halifelik bütünleştirici bir figür olarak sunulmaya özen gösterilmiştir (Işık, Eşitti, 2018, s. 198). Bu yayınlarda yer alan fotoğraflarda özellikle “*Osmanlı askerleri ile Araplar dayanışma hâlinde gösterilmiş, Arap gönüllülerin yaptığı fedakârlıklar fotoğraf altı yazılarla vurgulan*”maya özen gösterilmiştir. (Işık, Eşitti, 2018, s. 204) Bu resmi yaklaşım, şairin kaleme aldığı şiirlerde de kendini göstermiş, örneğin Balkan Savaşları sırasında kaleme aldığı şiirlerde kendini hissettiren milliyetçi vurgu, I. Dünya Savaşı sırasında yazdığı metinlerde yeniden kurgulanmış ve dengelenmiş bir biçimde günün siyasi ve askeri şartlarına uygun bir biçimde ortaya konmaya çalışılmıştır. Nitekim *Ordunun Destanı*’nda yer alan “mübarek” Tanrı Dağı’yla “ulu” Kâbe’nin birlikte inildemeleri ifadelerini bu bakımdan değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu yaklaşım çerçevesinde Yurdakul, “*din ve milliyet unsurlarını birleştiren*” (Acar, 2018, s. 63) yeni bir söylem geliştirmiş ve bu söylemi savaş boyunca kullanmaya özen göstermiştir. Bahsedilen bu söylemin izlerini *Dicle Önünde* adlı şiir kitabında da görmek mümkündür. Kitabın kapağında yer alan resim bu anlayışın mücessem hali olarak karşımıza çıkmaktadır. (Ek: 1) Bu resimde Bağdat, girişinde Bedevi bir Arap savaşçısıyla bir Türk askerinin birlikte beklediği sütunların gerisindeki belde olarak çizilmiştir. Kapakta kullanılan resim, Osmanlı

⁶ TTK’ye teslim edilen şiir fişleri, önceki nüshalarla epeyce farklılık taşıdığı gibi, ilk ve ikinci baskı arasında da farklılıklar mevcuttur. Tüm farklılıklar göz önüne alınarak hazırlanan karşılaştırmalı baskı Tansel tarafından hazırlanmıştır.

matbuatının savaş boyunca sergilediği yaklaşımın en net örneklerinden biri olarak görülebilir. Kitabın kapağında yer alan resim modernlik-geleneksellik bağlamında incelendiğinde geleneksel Arap kıyafetleri içindeki savaşçı ve masal diyarını andıran görüntüsüyle Bağdat şehrinin resminin yanında modernlik unsuru taşıyan tek unsur, şehrin kapısında nöbet bekleyen modern donanımlı ve üniformalı Osmanlı Türk askeridir. Askerin resmi, Osmanlı devletinin kendini İslam âleminin tek modern ve müstakil gücü olarak tarif ettiği yaklaşımla da son derece uyumludur. Bu bakımdan kapakta kullanılan resmin çok anlamlılığa sahip olmanın yanı sıra resmi söylemi tecessüm ettiren bir resim olduğu söylenebilir.

1.4 Eserde yer alan konular, vurgulanan düşünceler

Eserde farklı bölümlerde yeri geldikçe birbiriyle ilintili birçok konuya değinilmiştir. Bunlar; Rus-Türk savaşları, Irak bölgesinin tarihsel değeri, Doğu-Batı ilişkileri, sömürgecilik, Hindistan'ın İngiliz boyunduruğuna girmesi, İslam birlikteliği, İngiliz imgesi ve uğradıkları tarihi yenilgi, Kütü'l Amâre Zaferi'nin küresel etkileri gibi konulardır. Bu başlıkların yanı sıra bunlara bağlı farklı fikirler de eserde yer almaktadır. Bu konular çalışmamızda sırasıyla değerlendirilecektir.

1.4.1 Kafkas cephesi ve Ruslarla savaşın tarihi boyutları

1916 yılında yayımlanan eserin ilk bölümünü oluşturan kısım Ruslarla mücadeleye dairdir. Üzerinde “Azerbaycan tozu” olan ve “daha dün” Pasinler’de bulunan Kafkas ordusunun Irak cephesine sevk edilmesinden bahseden dizelerde şair, bu ordunun görevinin Kars başta olmak üzere Rus işgali altında bulunan “esir dünya güzel”lerini hürriyetine kavuşturmak olduğunu ifade eder. Şaire göre esaret altında bulunan yerler sadece Kars’la sınırlı değildir, Türk milletinin geçmişinde önemli olan İlhan, Altınordu, Timur devletlerinin coğrafyaları gibi birçok Türk coğrafyası da Rus işgali altında bulunmaktadır (Tansel, 1961, s. 202). 93 Harbi'nin kinini “yanık yüreği”nde taşıyan bu ordu, tarihsel öcünü almak için yola çıkmıştır. “Beyaz saçlı yüksek Ararat’ın, Fırat ve Karasu’ların” (Tansel, 1961, s. 202) eskiden beri tanıdığı bu ordunun görevi bu coğrafyaları Rus işgalinden kurtarmaktır ancak Kafkas ordusu, İngilizlerin Irak cephesine çıkarma yapması nedeniyle “sevgili Turan’ımı arda koy”arak (Tansel, 1961, s. 203) aziz yurdunun bir başka cephesine yardıma koşmaktadır. Irak cephesine ulaşan bu ordunun çadırlarıyla her yer dolmakta, bu ordunun azmiyle dağlar taşlar süngü olmakta, ölgün çöller hayat bulmakta ve Diclelere aslan başlar gölge vurmaya başlamaktadır (Tansel, 1961, s. 204). Bu bölüm, büyük kısmı yerel güçlerden oluşan Irak ordusunun İngiliz kuvvetleriyle baş edememesi ve geri çekilmek zorunda kalması üzerine gönderilen düzenli ordu birliklerinin Irak cephesine yetişmesini konu edinmektedir. 1916 baskısında ilk kısmı oluşturan bu bölüm, şairin TTK’ye teslim ettiği düzenlenmiş son nüshada tamamen çıkarılmış, şiirin bölüm numaraları değiştirilmiş ve bölümler yeni başlıklarla birbirinden ayrılmıştır (Tansel, 1961, s. 204).

1.4.2 Irak ve Dicle'nin tarihsel önemi ve Türk tarihi bakımından anlamı

Irak'ın Türk ve dünya tarihi açısından öneminden bahseden kısım, 1916 baskısının II. bölümünü oluşturmuştur. Ancak daha sonra şair tarafından TTK’ye teslim edilen nüshada bu bölüm, şiirin ilk kısmı haline getirilerek “*Irak’a*” başlığı ilave edilmiştir. Yurdakul’a göre Irak, “Ateşe ve nura tapanların ilk mabetleri”nin bulunduğu yerdir; Babil ve Asur’un doğumuna şahitlik etmiş, “asılı bahçelerin ve altın tahtlar”ın memleketidir (Tansel, 1961, s. 204). Tarihte dünyanın en medeni yerlerinden biri olan Irak, Hint’ten ve Yemen’den gelen kervanların ve

zenginliklerin bulunduğu bir kavşak noktasıdır. Bu zenginliğiyle “altın dolu bir cihan” haline gelen Irak diyarı, Sümer ve Akatların da memleketidir (Tansel, 1961, s. 204-205).

Irak’ın yalnızca tarih öncesi devirlerde değil, İslam sonrası dönemlerde de önemli ve ihtişamlı bir yer olduğunu ifade eden şaire göre Bağdat, Irak’ın güzelliğini ortaya koyan bir “güzellik heykeli” haline gelmiştir. Özellikle İslam başkenti olmasından sonra gelişen ve büyüyen Bağdat, “Şark’ın koynundaki gerdanlık” olmanın yanı sıra “Halife Mem’un ve Zübeyde’nin aşk ili”, “Bin Bir Gece Masalları’nın diyarı”dır. Bu güzellikler ve zenginlik sadece ihtişam ve zevkle yoğrulmakla kalmamış, bölgede aynı zamanda Beytü’l-Hikme gibi “sanat evleri ve fen yurtları” başları göğe degecek kadar yükselmiş, asırlarca Batı’ya nur vermeye devam etmiştir. Bu ilim merkezlerinin Batı’yı aydınlattığını dile getiren şair, bu ifadeleriyle Batı medeniyetinin ortaya çıkmasında İslam medeniyetinin katkıları bulunduğu düşüncesine inanmakta ve bu düşünceyi eserinde ifade etmektedir. Irak aynı zamanda Şarman gibi Batılı hükümdarlara baş eğdirmesi ve Batı mitolojisinin fethedilemez Olimpos’unu kendine alkış tutturmasıyla da tarihte önemlidir. Bu bölümde bulunan, şairin Haçlı seferlerini anımsattığı “*Buna altın asalı Şarmanlar alın eğmiş,*” dizesi, İngiliz işgalini de bu açıdan gördüğünü ortaya koyması bakımından önemli bir ipucu sunmaktadır (Tansel, 1961, s. 205).

Irak’la ilgili tarihsel süreçlerin anlatıldığı dizelerin varlık amacı, bu medeniyetlerden sonra Irak’a hâkim olan Türklerin bu bölgede yeni bir medeniyet kurmasından bahsetme isteğidir. “Kül Tigin oğullarının” kurduğu bu medeniyet; Şark ve Garp’a bayraklar götürmüş, Selçuklular zamanında ilim ve irfanıyla şair Homer’in yurduna benzeyen en az yirmi şehre sahip bir “asırlar güneşi” haline gelmiştir. Batı medeniyeti açısından Eski Yunan şehirlerinin anlamı neyse Türk milleti ve medeniyeti açısından da Irak’ın önemi aynı mertebededir (Tansel, 1961, s. 205).

Türkler, burayı vatan haline getirmişler; bu mücadelede verilen şehitlerin kemiklerinden adeta hisarlar kurmuşlardır. Irak ve Türk hâkimiyeti öylesine birbiri içine geçmiş ve ayrılmaz bir hale gelmiştir ki Irak’ın her bir vilayeti bir ata yadigarına dönüşmüş, her bir yerin sesine Türk sesi karışmış; çöllerin rüzgârları fetihleri dile getirir, şafak Süleyman’ın al otağını yüceltir, her nere dinlense nakkare ve kus sesleri duyulur hale gelmiştir (Tansel, 1961, s. 206).

Türk milleti için Irak sadece vatan haline getirilme süreciyle verilen mücadele bakımından önemli değildir. Tarihimizin bir parçası olan önemli olaylar Irak’ta yaşanmış ve bu olaylar Irak’ı Türklerin ayrılmaz bir parçası haline getirmiştir. Irak, Türkler tarafından mermer kervansaraylarla, kubbeli memleketleriyle, medrese ve camileriyle bayındır kılınmış bir memlekete dönüşmüştür.

Bu bakımdan Irak, yaşayan Türk ve Arap boylarıyla, tarihsel anlamıyla Türkler açısından “Tanrı’dan değerli bir armağan”dır. Bu armağan, ona hâkim olanın dünyaya hâkim olacağı kadar kıymetli bir armağandır. Yurdakul’a göre Irak topraklarına hâkim olmak yirmi Mısır kazanmaya bedeldir (Tansel, 1961, s. 206).

Irak’ın yanı sıra Dicle’ye de şiirinde ayrı bir yer ayıran şaire göre Dicle, tarihin tanığı arzın ulu bir ırmağı olmakla kalmaz, aynı zamanda nehirlerin sultanıdır (Tansel, 1961, s. 216). Dicle, şair açısından anlamlarla yüklü bir ırmaştır. Dicle; “Allah’ın öğdüğü dört ırmağın biri”dir, “Ebediyet dağından Şark’a inmiş peri”dir, “... Geçmişin Şeh-name dinlettiren saf dili”dir, insanlığın sesini beş bin yıldır dinlediği ırmaştır. Ganj, Hint diyarı için ne kadar

önemliyse Dicle de Irak için o kadar önemlidir; Muhammed'in Şark'ının hayatını, Fuzuli'nin ırkının ecdadını anlatan lisandır (Tansel,1961, s. 217).

Bu bölümde sanatçının Irak ve Dicle ile ilgili dile getirdiği hususlar, tarihsel malumat bakımından şairin ciddi bir birikime sahip olduğunu göstermektedir. Bu malumat eşliğinde şair, Irak ve Dicle'yi asırlara dayanan bir zenginliğin adresi olarak göstermekle yetinmemiş, ilmi ve askeri bakımdan Batı'yı dize getiren bir bölge olarak da göstererek I. Dünya Savaşı esnasında ihtiyaç duyulan özgüven hissiyle ilgili tarihi çok eskilere uzanan bir çerçeve çizmiş, savaşan fertleri bu bakımdan da desteklemeye çalışmıştır. Ayrıca Irak'a hâkim olmanın; dünyaya hâkim olmak ve yirmi Mısır'a hâkim olmak anlamlarına gelmesi tarihsel bir kıymetin sanatçı tarafından güncel bir değerlendirmeye tabi tutulması anlamına gelmektedir. Bizim için bu kadar kıymetli olan Irak diyarı şimdi kaybedilme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Şairin Irak'ı Mısır'a tercih etmesi -aynı zamanda Osmanlı ordularının Mısır cephesinde de savaştığı düşünüldüğünde- tüm kuvvetlerin Irak'a teksif edilmesi gerektiği düşüncesini işaret etmesi bakımından önemlidir. Bu savaş sadece Irak için değil, aynı zamanda dünya hâkimiyetinde söz sahibi olmak için de önemlidir. Osmanlıların dünya çapında bir güç olarak kalmaya devam edebilmeleri Irak'ı ellerinde tutmalarına bağlıyken İngilizlerin dünya hâkimiyetleri taçlandırmaları da Irak'ı ele geçirmelerine bağlıdır. Siyasi ve ekonomik gerçekliğin şiir diliyle ifade edilmesi bakımından bu bölümler, şairin çoğu zaman sergilediği vasat anlatım gücünün üstüne çıkmasıyla dikkat çekmektedir. Bu bölümler aynı zamanda şairin her açıdan doğru bir zaviyeden meseleyi değerlendirdiği ve meseleyi tüm çıplaklığıyla gördüğünü ortaya koyması bakımından değerlidir.

1.4.3 Irak'ın son tercihi: sömürge ya da bağımsız olmak

İlk iki bölümde Irak'ın tarihi kıymetini uzunca anlatan Yurdakul'un değindiği konulardan birisi de Irak bölgesinin karşı karşıya geldiği sömürgeleşme tehlikesidir. Sömürge olma tehlikesiyle yüz yüze gelen Irak, bu tehdidi bertaraf edemeyecek olursa kayserlerin zincirinden kurtulduktan sonra elde ettiği asırlarca süren yaşam biçimini; vazifesi, hukuku, bahtı bir olan haklarını; kendisini Türk milletine bağlayan tüm bağlarını kaybederek “mazlum müstemleke esiri”ne dönecektir. Asırlarca “Muhammed'in kürsüsünde oturan” halifenin hür ve mesut evlatları ya birliktelikleriyle dünya üzerindeki üç yüz milyon Müslümana ümit, kuvvet ve hayat verecek ya da esir olacaklardı. Bu bakımdan Irak'ta yaşayan tüm insanların vazife, hak ve bahтта bir oldukları Türk idaresiyle sadece birer esir olacakları İngiliz idaresi arasında bir tercih yapmaları gereken tarihi bir an gelip çatmıştır (Tansel, 1961, s. 216).

Irak, İslam ve Türk devletlerinin idaresinde asırlar boyunca kazandığı mühim yeri, güzellikleri kaybetmek üzeredir. Tüm güzellikleri bu işgal girişimiyle yok olmanın eşiğindedir:

“Titriyordu minareler

Soluyordu gül çehreler

Şark'a yaslar çöküyordu,

Son okunan ezanlardan

Güğercinler ürkiyordu.” (Tansel,1961, s. 210)

Bu savaş, Osmanlı hâkimiyetinde geçen dört yüz yılın son teması anlamına gelmektedir, kaybedilmesi durumunda bir facia yaşanacak ve tüm ihtişamıyla parıldayan Bağdat'ın gözlerindeki hayat nuru sönecektir (Tansel,1961, s. 211). Peki kaybedilmesi halinde

Bağdat'a ve Dicle'ye ne olacaktır? Şairin önceki bölümlerde zenginlik ve medeniyete kaynaklık etmesi bakımından birbirine benzettiği Bağdat'la Delhi; Dicle'yle Ganj, bu savaşın kaybedilmesi halinde aynı akıbeti paylaşacaktır. Mağlup olmak Irak, Bağdat ve Dicle için müstemleke haline gelmiş Hindistan ve Ganj'la aynı akıbeti yaşamak ve bir çöle dönmek anlamına gelecektir (Tansel,1961, s. 211).

Türk ordusuyla birlikte İngilizlere karşı savaşıacak olan Irak halkı, bu işgale karşı koymayı başarırsa Irak, geniş illerinden Yeni Dünya'nın tekrar kurulacağı bir ülke olacaktır. Issız ve geniş yurtları ikinci bir Amerika'yı andıran Irak, mücadeleyi kazandığında sadece kendi bağımsızlığını kazanmakla kalmayacak, Şark'ın ulu sultanının yani Osmanlı sultanının farklı diyarlara uzandığı ve sömürgecilik altında ezilen ihtiyar dünyayı diriltecek nurlar saçtığı bir diyar haline gelecektir (Tansel,1961, s. 208-209). Bu karar ve uğrunda verilecek savaş o kadar önemlidir ki burada kazanılacak bir zafer; ehramlardan tekbir ve ilahilerin yükselmesini, İskenderler seddinde ve Karahanlar diyarında sultanın tahtının kutlanmasını, Brahmanlar yurdunda ve Himalaya dağlarında sultanın adının anılmasını sağlayacaktır (Tansel,1961, s. 211).

Şairin bazı bölümlerde kendini iyice belli eden siyasi ve askeri anlamlarla örülü söyleyişi şiirin bu kısmında da ortaya çıkmış; bu çok anlamlı söyleyiş, meselenin öneminin anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Irak'ta yaşayan kabilelerin Türk ya da İngiliz ordusundan birini tercih etmesi, tarihin akışını ciddi biçimde değiştirerek ehramlardan Karahanlar diyarına, oradan da Himalaya dağlarına kadar geniş bir coğrafyada tarihin yeniden yazılmasına sebep olacaktır. Şairin bu yorumlarını, şiirsel arka plana yaslanan romantik bir söylemselliğin parçası olarak görmek tarihi eksik yorumlamak anlamına gelecektir. Bu konuda söyledikleriyle Yurdakul, tarihin kritik bir eşiğinde bulduklarını eksiksiz biçimde duymuş ve duyurabilmiştir.

Irak cephesinde elde edilecek bir zafer, hem Irak'ın tarihsel zenginliğinin ve asırlarca içinde yaşadığı ilişkiler ağının korunmasını sağlayacak hem de birer müstemleke haline gelen ve ümitsizlik içinde yaşayan ülkeleri bağımsızlık noktasında tekrar ümitlendirecektir. Şair, Çanakkale'de yakından gördüğü zaferin burada da kazanılacağından emin görünmektedir. Bu zaferin kazanılmasında da birlik düşüncesini savunan ve İngiliz altınlarına satılmayan Arap kabilelerin desteği önemli olacaktır. İngilizlerin Osmanlı hâkimiyeti altında yaşayan Arapları bağımsızlık düşüncesiyle ayaklandırmaya çalıştıkları bir dönemde şair, İngilizlere inananların bağımsızlık yerine koyu bir esarete duçar olacaklarını dile getirirken bu kişilerin Osmanlı devleti yanında durmaları halinde kazanılacak zaferin tarihin akışını değiştirecek bir niteliğe sahip olacağını söylemesi a'rafta kalanlara da bir mesaj niteliğindedir. Böyle bir propagandaya inanmak şairin ifadesiyle "seraba aldanmak"tan farksızdır (Tansel,1961, s. 214).

Bu savaş, sadece İngilizlerin işgali altında yaşayan Hindistan ve Mısır gibi ülkelerin değil Rus işgali altında yaşayan Orta Asya ülkelerinin de bağımsızlık ateşini yakmasına büyük bir ivme kazandıracaktır. İngiliz ve Rus sömürgeciliğinin savaşın kazanılması hâlinde büyük bir yara alacakları tahmini tarihsel olarak uzun vadede gerçekleşmiştir. Şairin İngiliz propagandasına inananları bağımsızlık yerine yeni bir sömürge haline gelmenin beklediğine dair uyarı da savaş sonrasında yaşananlar hatta bugün dahi yaşananlarla birlikte düşünüldüğünde son derece haklı bir uyarı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da şair olmanın ötesinde bir entelektüel olarak Yurdakul'un bakışının ne kadar isabetli olduğunu ortaya koymaktadır.

1.4.4 “İslamlığın büyük rüya ağacı”nın kolları: Türkler ve Araplar

Eserde görülen ilginç üslup özelliklerinden biri de kullanılan dilin siyasi bakımdan oldukça temkinli bir dil olmasıdır. Şiirin bazı bölümlerinde görülen “halifelik” vurgusu, Arap kabilelerinin dini bir bağla devlete bağlı kalabilmeleri açısından tasarlanan, İngiliz karşı propagandasını etkisiz hale getirmeye çalışan bir üslubun ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle ikinci bölümün ortalarına doğru görülen halifelik vurgusunu tamamen bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Halifelik etrafında toplanan Müslüman milletlerin dünya siyasi atlasında yeni bir inkılap yapabilme, var olan resmi derinden sarsabilme imkânına malik olduğunu ifade eden şairin sözleri, Osmanlı-İngiliz tercihleri arasında gidip gelen Arap unsurların Osmanlı devletini tercih etmesi halinde ortaya çıkacak tarihi fırsata işaret eder:

“Bak, her yerde inkılap için birçok müjdeler var:

Bak, her gece gökten ses duyuruyor aziz dağlar;

Bak, Halife beldesi İstanbul’da bir nur yandı:

Bak uyumuş kalplerde mukaddes bir şey uyandı.” (Tansel,1961, s. 208)

“...kalplerde uyanan bir mukaddes şey”in I. Dünya Savaşı esnasında ilan edilen “kutsal cihat” çağrısı olduğunu anlamak hiç de zor değildir. Özellikle Irak cephesinde ekonomik ve askeri atılımlarla bölge halkını kendine bağlamaya çalışan İngiliz çabalarını boşa çıkarmak için şairin, çalışmamızın başında bahsettiğimiz resmi söylemi benimsediği görülmektedir.

Kütü’l Amâre Zaferi’ni resmi söylemde ifade edilen birlikteliğin bir başarısı olarak gören şaire göre sömürge olma tehdidiyle karşı karşıya gelen Irak halkına savaş esnasında Türk idaresi ve ordusu tarafından bu tehlide karşı koymak için birlikte savaşma teklifi yapılır:

“‘Kabileler ner’de?’ dedik;

Hep şeyhlerden er istedik.

Göründüler hecinlerle

Çöl rüzgarı kahramanlar;

El verdiler yeminlerle

Dini bütün Müslümanlar.” (Tansel,1961, s. 211)

Bu teklife olumlu cevap veren Arap kabilelerinin katılımıyla moral bulan Türk ordusu, savaş meydanında üstünlüğü ele geçirmekte gecikmez ve kazanılan zaferle “Muhammed’in mucizesi” o gün bir defa daha parlamaya başlar (Tansel, 1961, s. 211). Yurdakul’un savaşı tarif için çizdiği tablo, İslam dininin kavramlarıyla örülmüş bir resimdir. Sanatçıya göre, halifenin çağrısına cevap veren ve düşmana karşı birlikte savaşan Arap kabileleri ve Türk ordusunun bu çağrıya verdikleri cevap sadece yerlerde değil “gök”lerde bile karşılık bulur. Düşmana karşı cihat eden İslam ordusu olarak tarif edilen Irak kolordusunun çabaları boşa çıkmaz ve Allah’ın da yardımıyla “Rabb’in zafer müjdeleri” kısa zamanda dağı taşı iniltiler. Kazanılan zafer, Türk ve İslam beldelerinin secdelerle, şükürlerle karşıladığı bir zaferdir (Tansel, 1961, s. 212).

İki milletin elbirliğiyle kazandığı bu zafer, şaire göre bu milletlerin kaderini de birbirine bağlamaktadır. Bu zafer aslında “dini bütün Müslüman”ların (Tansel, 1961, s. 211) Türk ordusunun yanında yer almasıyla kazanılan bir zaferdir. Şairin Osmanlı devletine bağlı kalan ve savaşta Türk ordusunun yanında yer almayı kabul eden kabileleri “dini bütün Müslüman”lar

şeklinde nitelmesi dikkat çekicidir. Üstelik bu ifade, bölümün ilerleyen kısmında bir defa daha farklı ve daha ağır biçimde tekrar edilerek İngiliz taraftarı olan Arap kabileleri hakkında da bazı nitelmeler kullanılır. Sanatçıya göre; kazanılan zafer, asırlardır süren birlikteliğin devam ettiğini ve Arap kabilelerinin büyük bir kısmının altın karşılığı satın alınmayı kabul etmediğini göstermesi bakımından da önemlidir. “altunlara satılan Arap kabileleri” nitelmesiyle -dönemin olayları düşünüldüğünde- Şerif Hüseyin ve taraftarlarının kastedildiği açıktır. Osmanlı hâkimiyetine karşı İngilizlerin yanında yer alan Şerif Hüseyin ve diğer Arap kabileleri, şaire göre altın karşılığı satın alınan ve “serap gör”en kişilerdir. Bu hususun anlatımında görülen dil özelliklerinin açıkça görülebilmesi şiirin ilgili kısmının dikkatle incelenmesine bağlıdır:

“Görsünler ki bugün yine beraberiz;

Altunlara satılmayan er yok değil.

Demirlerin parladığı bir yerdeyiz;

Seraplara aldananlar pek çok değil.” (Tansel, 1961, s. 214)

Sanatçının Arap kabilelerinin büyük kısmının bu seraptan ve altınla satın alınmaktan uzak kalarak Osmanlı hâkimiyetini kabul ettiklerini belirttiği bölümde kullandığı -adeta- “değilleme dili” dikkat çekmektedir. Arap kabileleriyle ilgili olumlu durumu esas alan ve değilleme üzerinden Şerif Hüseyin gibi İngiliz yanlılarını ifade ettiği bu satırlar savaşın ve siyasetin gerektirdiği ince söylemsel dengenin sağlanması noktasında sanatçının kendini ne kadar hassas bir biçimde konumlandığını göstermektedir. Bu dönemde kullanılan dilin olumsuzluğa ve olumsuz örnekleri öcelelemeye ehemmiyet vermesi, şairin dizelerine de aynı hassasiyetle yansımış görünmektedir.

Bu söylemin bir parçası olarak Yurdakul, Türk ve Arap milletlerinin “ayrı kaynaklardan fışkıran milletler olmasına rağmen inanç, kader ve tarih birliğiyle birbirine bağlandıklarını özellikle vurgular. (Tansel, 1961, s. 214) Bu vurgunun daha rahat anlaşılabilmesi için daha sonra “Türk ve Arap” başlığı koyacağı IV. bölümü bu konuya ayırır. İki millet; “Kuran’ın kardaş ettiği”ği, vicdanların aynı Tanrı’yı Rabb bil”diği, “aynı semavi aşkla titre”yen ve aynı Kâbe’ye eğil”en, bu benzerliklerinin farklılıklarını çoktan örttüğü milletlerdir. (Tansel, 1961, s. 215) Şiirin ilk basımında yer alan ancak diğer basımda çıkarılan bir diğer bölümde Yurdakul, dini iklimdeki birlikteliği tarihsel birliktelikleri hatırlatarak kuvvetlendirmeye çabalar:

“Semerkand’le Bağdat iki kız kardaştır;

Birer İslam diyarıdır her ikisi de.

İbnu’r-Ruşd’le Ulug bir şey parıldatır;

Bize şeref taklarıdır her ikisi de.

.....

Eğer Arap iman sunan bir sadasa,

Türkler onun mihrabının ateşidir.

Eğer Arap gök-yakuttan bir semasa

Türkler onun dokuz renkli güneşidir.” (Tansel, 1961, s. 215)

Ortak İslam tarihinde her iki milletin çabalarının ve hizmetlerinin onları birbirinden ayrılmaz biçimde bir araya getirdiğini dile getiren Yurdakul, bu ayrılıkları bir kenara bırakarak birliği ifade eden hususlara yoğunlaşır. Bu hususlar her iki milletin aynı devlete ve tahta bağlı şekilde, uzun zaman boyunca kayserlerin zulmünden uzak bir biçimde; vazife, hukuk ve baht birlikteliği paylaşmış olmasıdır. Bu birlikteliğin en önemli niteliği, birlikteliğin taraflarından hiçbirinin bir müstemleke esiri gibi yaşamak zorunda kalmamasıdır. Şairin bir yandan Osmanlı hâkimiyeti altında geçen yılların hususiyetlerini sayarken hemen sonrasında zıt kavram ve durumları da dile getirmesi elbette yine İngilizler tarafından ayaklandırılmaya çalışılan Arap kabilelerin bu propagandaya inanarak Osmanlı devletine başkaldırmaları durumunda gelecekte neler yaşayacaklarına dair isabetli tahminleri içeren uyarıları barındırmaktadır. Şairin ortaya koyduğu öngörülerin -bugüne kadar Arap ülkelerinin yaşadıkları düşünüldüğünde- isabetli öngörüler olduğu görülmektedir.

1.4.5 Yenilmez İngiliz imgesi ve mağlubiyet

Şiirde İngilizlerle ilgili karşılaştığımız ilk husus, onların bu iki büyük milleti birbirinden ayırmak için çalışmaları hususudur. İslamlık'ın büyük rüya ağacını kemiği ve kanıyla yeşerten bu iki büyük millet, halifenin tacındaki şeref ve şanla parlayan bir birlikteliği asırlarca yaşatmıştır. (Tansel, 1961, s. 216) Ancak şimdi bu birliktelik İngiliz propagandası karşısında bozulma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Şair, bu birlikteliği bozanların daha önce neler yaptıklarına bakmanın, Arap milletine de neler yapacaklarını görme konusunda yardımcı olacağı düşüncesindedir. Arapların ve Türklerin birbirinden ayrılmasını isteyen, araya nifak sokan, kardeş kalbine fesat veren, tatlı bal sevdaya ağı katan güç İngilizlerdir ve unutulmamalıdır ki yine aynı İngilizler “Yirmi Hind’i ve Mısır’ı yutan canavar”dır. Bu canavarın bir sonraki yutacağı av/coğrafya ise Arap milletin üzerinde yaşadığı coğrafyadır.

İngilizlerle ilgili bir diğer benzetmeye de daha sonra “Kûtü'l Amâre” başlığı eklenecek olan III. bölümde rastlamaktayız. Bu bölümde şair; İngilizleri, gül çehreleri solduran, Şark'a yaslar çökmesine neden olan “zehirli bir güvercin” olarak betimler. (Tansel, 1961, s. 210) Bu “zehirli yılan” Bağdat'ın gözlerindeki hayat nurunu söndürüp onu çöl üzerindeki Delhi'ye dönüştürecek yani sömürgeleştirecektir. (Tansel, 1961, s. 211)

Döneminde kıtaları kaplayan bir imparatorluk kurmayı başaran İngilizleri tarif eden en önemli dizelerin ise zaferin anlatıldığı kısma saklandığını görürüz. Yurdakul, zaferin önemini belirtmek için İngilizlerin nitelikleri uzun uzun anlatarak bu zaferin kıymetini vurgulamaya çalışır. Şaire göre mağlup ettiğimiz dev, Yunan mitolojisinin Albion'u'dur. (Tansel, 1961, s. 220) Tüm dünyada kurduğu sömürgelerle beş yüz milyonluk bir güç oluşturmayı başaran İngilizler bu güçlerine rağmen yine de mağlup olmaktan kurtulamamışlardır.

İngilizlerin en önemli niteliği modernliğin tüm imkânlarından sınırsız biçimde faydalanmalarıdır. Ateş ve demirle yere, göğe ve tabiata hükmetmeyi başaran, yıldırıma ve fırtınaya “Ram ol!” diyebilen bir millettir İngilizler; eğlenceleri haritalar ve tarihler, köleleri ise cihangirler ve fatihlerdir. Eski dünyanın tarihini kırılmaya uğratarak kendilerine uygun biçimde yazacak kadar güçlü, eski kıtaların hâkimlerinin hepsini köleleştirecek kadar karşı konulmazlardır. Beş asır boyunca ayakları dünyanın her köşesini pençelemiş, kutuplara ve çöllere hâkim olup dünyayı yuvası haline getirmiş, mağrur hülyası bu dünyanın adeta “yeni mabudu” olmak olan bir millettir (Tansel, 1961, s. 221).

Şairin bu anlatımıyla, sömürgecilik çağının başlangıcıyla birlikte dünyanın dört bir köşesine dağılan ve tüm dünyayı kendi hakkı ve hâkimiyet alanı olarak gören İngiliz yayılcılığının tarihini şiir dilinin imkânlarından azami derecede faydalanarak başarılı bir biçimde ortaya koyabildiği görülmektedir. Bu anlatım, on iki dize boyunca özetlemeden faydalanmakla birlikte tarihsel bir sürecin eksiksiz şekilde dile getirilmesine yardımcı olmuştur. Kullandığı şiir dili bakımından eleştirilere maruz kalan şairin hissi olaylar yerine tarihsel ve siyasi olayların anlatımında her zamanki anlatım imkânlarını zorladığı ve daha başarılı bir anlatımı yakalamayı başardığı görülmektedir.

Tüm dünyayı dize getirmeyi başaran İngiliz milleti ve ordusu, gücüyle, gelişmişliğiyle ve sırtını dayadığı beş yüz milyonluk bir gücüyle dünyanın hayran olduğu, karşısında durmaktan çekindiği bir güçtür. Ancak tüm bu özellikler Türk ordusuyla karşılaştığı zaman yerle bir olacak, üzerinde güneşin batmadığı bir devletin muhteşemliği ile göz kamaştıran ordusunun mağrur subayları ve askerleri azgın birer boğayken Mehmetçiğin karşısında birer karacaya dönecektir. (Tansel, 1961, s. 213) Kayaların üstünde aşan gurur dalgaları kumları yalayan bir güçsüzlüğe dönüşecek, muhteşem imparatorluğun muhteşem ordusunun fertleri birer esir kadın gibi Türk sancağına sığınırken suçlu alımlarıyla Türk askerinin ayağına kapanacaktır. (Tansel, 1961, s. 213).

Dicle'nin Önünde'de gördüğümüz birbiriyle çelişik bu iki anlatım Türk ordusunun siyasi ve askeri tarihe yazdırdığı dünya çapındaki başarının anlatımıdır. Dünya milletlerinin gözünde yenilmezliğin mücesssem hali olan İngiliz ordusu Türk askeriyle karşılaştıktan sonra ürkek bir karacaya dönüşmüş, esir bir kadın gibi Türk sancağına teslim olmak zorunda kalmıştır. Bu bölümde şairin zihinlerdeki yenilmezlik vurgusuna seslendiği, bu düşünceyi yerle bir etmeyi amaçladığı açık bir biçimde görülmektedir.

1.4.6 Kûtü'l Amâre Zaferi

Türk ordusunun kazandığı Kûtü'l Amâre Zaferi'yle ilgili anlatımlara sadece zafere mahsus bölümde değil eserin değişik kısımlarında da rastlanmaktadır. Eserin üçüncü bölümü savaşı anlatmaya ayrılmıştır. "*Kûtü'l Amâre*" başlığını taşıyan bu bölüm, savaş süresince yaşananları şiir dilinin imkânları çerçevesinde anlatmaktadır. Bu bölümde, zaferin önemi hakkında "Hayran ettin hep küreyi;" dizesinin dışında başkaca bir ifadeye yer verilmemiş, kazanılan askeri başarının önemi "*Dicle'ye*" başlığını taşıyan V. ve "*Muzaffer Ordu'ya*" başlığını taşıyan VI. bölümlerde dile getirilmiştir.

Özellikle "*Dicle'ye*" başlığı taşıyan bölümde Kûtü'l Amâre Zaferi, Dicle nehrinin tarih boyunca şahit olduğu zaferlerle karşılaştırılarak hepsinden önemli bir zafer olarak tavsif edilmiştir. Dicle'nin şahit olduğu zaferlerin şüphesiz "ulu birer gaza" olduğunu ve "devrin dehasını anlat"tığını ifade eden şair ancak onun bugünkü zafer gibi bir zaferle karşılaşmadığını dile getirir. Bu zafer, Batı ve Doğu'yu derinden etkileyen ve bu yönüyle adeta İstanbul'un fethini hatırlatan bir zaferdir:

"Lakin bugün gördüğün daha büyük ey Dicle!

Hiçbir zafer doğmadı böyle asil bir şerefle.

Bu Şark'a Sür, Garb'e de matem çalan bir zafer,

Dünyalara inkılab hazırlatan bir zafer!

İstanbul'un fethini hatırlatan bir zafer." (Tansel, 1961, s. 213)

Özellikle “Bu Şark’a Sür, ... çalan bir zafer” dizesinin elde edilen askeri başarının esir milletler açısından nasıl karşılanacağını dile getirmesi bakımından başarılı bir söyleyiş olduğunu belirtmemiz gerekir. Şaire göre Irak cephesinde kazanılan bu zafer, sadece askeri bir başarı olmanın ötesinde siyasi ve askeri tarihte bir paradigma kırılımına yol açacak kadar önemlidir. O güne kadar Batı dışındaki tüm coğrafyaların karşısında aciz kaldığı ve dünyanın her yerine eli uzanan bir kötülük abidesinin, “yedi başlı bir yılan”ın boğulduğu tarihi bir tanıklık anıdır bu. Yenilen sadece İngiliz ordusu değil, “şafaksız bir Batı’nın cehennem aksisi”dir:

“Bugün burda gömülen bir kırmızı cihandır.

Bir şafaksız Batı’nın o cehennem aksidir.

Bugün burda boğulan yedi başlı yilandır.

Şark’ı yiyen ejderin cansız kalan sesidir.” (Tansel, 1961, s. 222)

Bu zafer, düşmanına yarın neler yaşayacağını da gösteren bir zaferdir sanatçıya göre. Dört rüzgârın taşıdığı, yirmi denizin adını haykırdığı, yâdını yüz memleketin kucakladığı bu zafer, yayılmacı ve sömürgeci gücün pençesinde yaşayan herkes için önemlidir. (Tansel, 1961, s. 222) Yurdakul, bu öngörüsünde haklı çıkmış, İngiliz cihan hâkimiyeti yenilemez olmadığının ortaya çıkmasıyla çok da uzak olmayan bir gelecekte ortadan kalkmıştır. Türk askeri kazandığı bu zaferle ilahlar zamanının kahramanlarına ve esirlerin çektiği cenk arabalarında oturan galiplere benzemektedir. (Tansel, 1961, s. 222) Kütü’l Amâre Zaferi sıradan bir zafer olmanın ötesinde beş yüz milyona karşı kazanılan, Şark’ın tek müstakil gücünün dünyaya boyun eğdirdiği ve Mağrur Avrupa’nın Türk’e “Aman!” dediği bir zaferdir.

Sonuç

9 Haziran 1916’da yayımlanan ve bir yıl sonra ikinci defa basılan *Dicle Önünde* adlı şiir kitabı sadece Türk şiir okuyucusu tarafından değil alanın araştırmacıları tarafından da gözden kaçırılan bir eserdir. Eser, İngiliz ordusunun -içinde general ve üst düzey subayların da bulunduğu- 13.000’den fazla askerinin esir düştüğü Kütü’l Amâre Zaferi’ni konu edinmektedir. Yakın Türk tarihinin en önemli zaferlerinden biri olduğu kuşkusuz olan bu zafer ne yazık ki değişik nedenlerden dolayı uzun zaman kalın bir nisyan perdesinin altında kalmış ancak yakın zamanlarda yeniden hatırlanmaya başlanmıştır. Bu zaferden bahseden eserin de zaferle aynı kaderi paylaşması ilginçtir. Siyasi, tarihi ve askeri bakımdan son derece kıymetli düşüncelerin dile getirildiği eserde yer alan öngörülerin de aradan geçen zamanın doğruladığı isabetli öngörüler olduğu görülmektedir.

Yurdakul’un özellikle savaşın getirdiği iklim ve gerekliliklere uyararak kaleme aldığı bu eser, şairin diğer kitaplarında görülen Turancı söylemin mümkün olduğu kadar birleştirici bir dil çerçevesinde geri plana çekildiği ve birleştiriciliği ön plana çıkaran bir söylemselliğe sahiptir. Günümüzün; sert, kendini gerçeğe uydurmak yerine gerçeği kendine uyduran ideolojik yaklaşımları çerçevesinde şaşırtıcı görünen bu durum, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e uzana çizgide Türk muharrir ve şairinin en önemli amacının ülkenin karşılaştığı sorunlara kendi gücü ve dimağının yetiştirdiği yere kadar çözümler sunmak olduğu gerçeğini bir defa daha ortaya koymaktadır.

Dünyanın neredeyse tamamında at koşuran ve Osmanlı mülküne göz diken İngiliz aklının ve propaganda gücünün hedef aldığı Arap kabilelerini Osmanlı hâkimiyetinde tutmak için tasarlanan resmi dilin aynen kabul edildiği ve bu dile ters düşmeyecek bir anlatım biçiminin

-şairin zaman zaman düşüncelerine ters düşse de- benimsendiği eserde şair, adeta kendisine ait olmayan (resmi dilin) bir dilin imkânları içerisinde siyasi ve askeri bakımdan yerleşik inançların hepsini tuz buz eden bir zaferi içerdiği tüm anlamlarıyla dile getirmeyi başarmıştır. Tarihimizin önemli anlarından birini konu edinen eser, edebiyatımızda Kûtü'l Amâre Zaferi'ni ele alan nadir-neredeysen- tek eser olması bakımından da önemli eserlerden biri olarak kabul edilmeyi hak etmektedir.

Kaynaklar

- Akpınar, D. (2018). *Kûtü'l Amâre zaferi*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi.
- Banarlı, N. S. (1983). *Resimli Türk edebiyatı tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bilge, M. (2002). Kûtül' Amâre, DİA, c. 26, s. 502-503. İstanbul: TDV Yayınları.
- Gökşen, E. N. (1963). *Mehmet Emin Yurdakul*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Işık, M. ve Eşitti Ş. (2018). Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndaki propaganda faaliyetleri üzerine bir inceleme: Harp Mecmuası örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 185-216.
- Kabaklı, A. (1978). Mehmet Emin Yurdakul. *Türk Edebiyatı*, c. III. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Karaalioglu, K. S. (1982) *Resimli motifli Türk edebiyatı tarihi*, c. 2. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Karauğuz, A. (1944). Son hâtıra. *Doğu dergisi*, 13-14-15.
- Keydul, S. K. (2005). *Kurtuluş savaşımızın unutulmayan anıları ve unutulmuş kahramanları - Şeyh-ül Meşayih Uceymi Sadun Paşa*. Bursa: Basım evi bilgisi yok.
- Kılıç, F. (2014). Mehmet Emin Yurdakul'un şiirlerinde kadın. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3(4), 34-56. DOI: 10.7884/teke.383
- Levend, A. S. (1979). Türk Sazı-Ön Söz- *Mehmet Emin Yurdakul'un kişiliği*. İstanbul: Atlas Kitapevi.
- Ortaç Y. Z. (1963). *Bir varmış bir yokmuş portreler*. İstanbul: Akbaba Yayınevi.
- Ortaylı İ. "Kûtü'l Amâre Zaferi", *Hürriyet gazetesi*, 23 Nisan 2016. (<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/k-tul-amare-zaferi-40093645>, erişim 22.06.2020)
- Şerbetçi, K. (2017). *Osmanlı'nın İngiliz'le imtihanı*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (1977). *Edebiyat üzerine makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tansel, F. A. (1969). *Mehmet Emin Yurdakul'un eserleri I-şiirler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Taş, N. F. (2016). Kutü'l-Amâre Zaferi'nin siyasi sonuçları, *Kûtü'l-Amâre Zaferi-I. Dünya Savaşında Irak Cephesi Uluslar Arası Sempozyumu*, Mardin: 28 - 29 Nisan 2016.
- Tevetoğlu, F. (1988). *Mehmet Emin Yurdakul*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Uçman, A. (2013). *Mehmet Emin Yurdakul*. DİA, c.43, s. 613-614. İstanbul: TDV Yayınları.
- Ulu, C. (2012). Çanakkale muharebeleri sırasında basının propaganda aracı olarak kullanılması: Harp Mecmuası örneği. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 10(12), 61-83.
- Ünaydın, R. E. (1972). *Diyorlar Ki*. İstanbul: Devlet Kitapları,
- Yazıcı, Y. (1987). *Mehmet Emin Yurdakul*. İstanbul: Toker Yayınları.
- <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ingilizler-rica-etti-k-tul-amare-kutlamalarini-o-kaldirdi-40097407>, erişim 22.06.2020.

EK:

EK 1: "Dicle Önünde" Kapak Resmi

Extended Abstract

The victory of Kûtü'l Amâre was the victory of the Turkish army in the war between the British and Turkish armies in Iraq. Realizing the weakness of the Turkish forces on the Iraqi front, Britain declared war on the Ottoman Empire in Iraq on 5 November 1914. As the first step of this war, the British army occupied Fav Island and then Basra and its surroundings. The British army, continued to advance for about a year, started forward operations on Baghdad on November 5, 1915 to end the war. The Turkish army was positioned in Selman-ı Pak and resisted. In the four-day battle, the British Army was forced to retreat to Kutü'l Amare. Thus the British army's advance into Baghdad was halted, inflicting heavy casualties.

Upon the withdrawal of the British Army, the Turkish army began a fierce pursuit and managed to encircle the British Army on 3 December 1915 at Kutü'l Amare, a peninsula on the Tigris river. After the British forces failed to rescue their besieged troops, surrender negotiations began between General Townshend and Halil Pasha. The Turkish army stipulated the unconditional surrender of British troops for the armistice. Unable to tolerate the aggravating conditions any longer, Townshend surrenders to the Turkish army. Surrendered British forces are; the four generals consist of 277 British officers and a total of 13,309 men with soldiers.

The Kûtü'l Amâre Victory is an event that has had important consequences in the history of the world. This victory prepared the psychological basis of the Turkish War of Independence. It not only paved the way for the Turkish War of Independence, but also played an important role in the adoption of this idea by other nations. The defeat of the British Imperial army by capturing more than 13,000 soldiers uniquely in its history is a groundbreaking event in the minds of the world, raising questions about the power of the West.

Mehmet Emin Yurdakul and *Dicle Önünde* (In Front of Tigris)

In his poetry book titled *Dicle Önünde*, published on June 9, 1916, the poet chose the Kûtü'l Amâre Victory. The book, consisting of 36 pages and six chapters in total, dates back to 1332 (1916). The book has made its second edition a year later and was published comparatively in 1969 by Fevziye Abdullah Tansel.

In the first part of the work, the poet describes the journey of troops dispatched to the Iraqi front. The part that mentions the importance of Iraq in terms of Turkish and world history is the second part of 1916 edition. According to the poet, Iraq is just as important for the Turkish nation and its civilization as the ancient Greek cities are for the Western civilization. Important events of Turkish history have occurred in Iraq and these events have made Iraq an inseparable part of the Turks.

One of the issues that Yurdakul mentioned in his work is the danger of colonization facing the Iraq region. Iraq is about to lose its important place and beauty, which it has gained during centuries under the rule of Islamic and Turkish States. If the Iraqi people, who will fight alongside the Turkish army, succeed in countering this occupation, Iraq will be a country where the new world will be re-established from its vast provinces. The poet is aware that if the tribes living in Iraq chose one of the Turkish or British armies, it would seriously change the course of history. Yurdakul has been able to fully announce that they are at a critical threshold of history.

According to the poet, this victory won by the cooperation of the two nations ties the fate of these nations together. This victory is actually a victory won by the participation of "all religious Muslims"(Tansel, 1961, p. 211) alongside the Turkish army. According to the artist, the victory is also important in that it shows that centuries of togetherness continue and that a large part of the Arab tribes do not agree to be bought for gold.

Invincible British Image and the "Defeat"

The poet describes the English as a "venomous snake". (Tansel, 1961, p. 210) According to the artist, the most important feature of the British is that they benefit unlimitedly from all the possibilities of modernity. The British are a nation that manages to rule the earth, sky and nature with fire and iron. Their entertainment is maps and dates, while their slaves are jahangirs and conquerors. It is a nation whose feet have clawed every corner of the world for five centuries, dominated the poles and deserts and made the world its home. (Tansel, 1961, p. 221) The British pride, transcending on the rocks, will turn into a weakness that licks the sand, the soldiers of the magnificent army will take refuge in the Turkish banner

like a captive woman, and will be closed to the feet of the Turkish soldier. (Tansel, 1961, p. 213) It is clearly seen in this section that the poet is addressing the invincibility emphasis in his minds and aims to demolish this thought. According to the poet, this victory is a victory that deeply affects the West and the East and reminds the conquest of Istanbul in this respect.

The poetry book, *Dicle Özündü* is a work that has been overlooked not only by the Turkish poetry reader but also by the researchers. This work, which Yurdakul wrote especially in accordance with the climate and necessities brought by the war, has a discursiveness in which the Turanian discourse seen in the other books of the poet was brought to the fore in a unifying language as much as possible and emphasizes the unification. One of the stylistic features of the work is that the language used is a very politically cautious language. The emphasis on “caliphate” seen in some parts of the poem paved the way for the emergence of a style that tried to neutralize the British counter-propaganda. It is one of the most important works in our literature in terms of being the rare-almost - only one that deals with the victory of Kutü'l Amare.